

Telman ORUCOV

Yaponun incə zövqünə gəldikdə, onun özünə və başqa birinə bədbəxtlik üz verdikdə, o, ruhuna hakim kəsildən dərindən şeir-də izhar edirdi.

Busido Yaponiyanın könlü olmaqla, Doğan Günəş adalarındakı xalq ruhunun ifadəsinə çevrildi. Bir sıra etik normalar, Busidodan daha çox onu din adlanmaq hüququna malik idi. Əlbəttə, Yaponiyanın ruhu heç də zərif baş çığıy deyildi, onun torpağında böyüyən yabanı bitki idi.

Buradakı istənilən əxlaqi keyfiyyətlərin məcmuu unikal xarakter daşıyır. Ona görə Busido indi də öz həyatı gücünü saxlayır. Busidonun yazılmamış prinsipləri indiyədək ölkənin həyatverici qüvvəsi, onun orqanizmini idarə edən ruh olaraq qalır.

Busido köhnə Yaponiyanın yaradıcı və yaratdığı olmaqla, yeni epoxaya keçiddə də rəhbərdici prinsip xidmətini göstərməkdə davam edir və görünür, onu emələ gətirən bir gücə çevriləcəkdir. Busido xəmirin mayası kimi təsir göstərirdi, bütün millət üçün etalona çevrilmişdi.

Yaponlar döyüşçü xalq kimi xarakterizə olunurlar, lakin onların müharibə instinktinin altında ilahi məhəbbət instinkti gizlənir.

Yaponiyada 1870-ci ildə feodalizmi ləğv edən fərmanın imzalanması olan Busido üçün də dəfn zəngi kimi səsləndi. Belə ki sonra qılınc gəzdirməyin qadağan edilməsi barədə də fərman dərc edildi. Bu, yeni epoxanın gəldiyini elan edirdi.

İndi də belə bir sual beyinləri düşündürməyə vadar edir: Busido görən, kimin tərəfində qalacaqdır? O, bəlkə də müstəqil mahiyyət kimi yoxa çıxacaqdır, lakin onun bütünlüklə qocalmış orqanizmi kimi ölməsi heç vaxt mümkün olmayacaqdır. Onun işığı və şöhrəti keçmişin öz zamanəsinə itirməsi ilə yaratdığı xarabalıqlardan çox sonra da yaşayacaq, öz həyatverici nəfəsi ilə xoş prinsiplərinin zəfərinə şərait yaradacaqdır.

Anarxiya və müharibələr erası. Senqoku dövrünün son fazası

Yaponiya Senqoku dövrünün (1467-1615-ci illər) son fazasında anarxiyanın və fasilə verməyən müharibələrin şahidi oldu. 1551-ci ildən ölkədə vətəndaş müharibələri gedirdi. Xaosun hakim kəsilməsinə və qan çayının axmasına görə bu dəhşətli illəri Dəmir yarımsəri adlandırmaq olardı. Yerli feodallar - daymyolar hakimiyyəti və əlavə torpaqları ələ keçirmək üçün bir-birləri ilə vuruşurdu. Hakimiyyəti möhkəmləndirmək üçün qardaş qardaş da qətlə yetirirdi. Daymyo daim özünü təhlükədə hesab edirdi, vaxtılıq qatı düşməni olanın qızı onun arvadı idisə, qisas naminə bir gün onu zəhərləyib öldürə bilirdi. Samuray katana adlanan öz qılıncını ayağının altında hiss ediyi kəndlinin bədəninə soxub onu öldürə bilirdi. Tarixə nəzər salınsa, səkkiz yüzillik əvvəl-VIII əsrdə heç kəs samuray adlanmaq istəməzdi, o vaxtlar bu zümrəyə daxil olanlar nökr hesab olunurdu. Kəndlilər dəstəsi də pis münasibətə dözməyib, hələ 400 il əvvəl orduya çevrilmişdi.

(Əvvəlki ötən çərşənbə sayımızda)

Samuray mənəvi ruhu yaşayır

XVI əsrin ikinci yarısında çox sayda daymyolar içərisində daha çox fərqlənənlər Oda Nobunaqa, Toyotomi Hideyosi və İeyasu Tokuxava oldu. Onlar tədricən öz rəqiblərinə qalib gəlib, mümkün olduğu qədər ölkəni birləşdirmək istəyirdilər. Müasir Yaponiya bu üçlüyü mərkəzi hökuməti qurduğuna görə «Böyük Birləşdiricilər» kimi tanıyır. Senqoku dövrünü isə tarixçilər Çindəki Höyəcənli Vəziyyət dövrünə bənzədirirlər.

Oda Nobunaqa (1534-1582-ci illər) Senqoku dövrünün hərbi-siyasi lideri, yapon tarixindəki ən görkəmli samuraylardan biri, ömrünü ölkənin birləşdirilməsinə həsr edən adam kimi tanınır. O, Ovari əyalətində kiçik hərbi başçının oğlu idi. Atası öldükdən sonra vərsə üstündə öz qohumları ilə gedən müharibədə qalib gəlib, Oda nəslinin başçısı olmuşdu. Olduqca qəddar adam kimi tanınırdı, öz kiçik qardaşını öldürmüş, buddistlərlə müharibə vaxtı monastırdakı üç min rahibi, qadını və uşağı qırılmışdı.

Qısa müddətdə o, güclü hərbi xadimə çevrilmişdi. 1453-cü ildə ölkəyə gələn portegizlər özləri ilə odlu silah olan arkebuzaqlar gətirmişdilər. O, portegiz tacirləri və lezuit missionerləri ilə yaxşı əlaqə yaratdığından, odlu silahı onlardan nisbətən ucuz qiymətə alırdı. Daymyoların çoxu bu yeni silahı qiymətləndirmədikləri halda, Nobunaqa əvvəldən onun əhəmiyyətini başa düşmüşdü. Çünki bu silah uzaq məsafədəki düşməni məhv edə bilirdi. O, öz ordusunu da onunla silahlandırmışdı, üç min nəfərlik ordusunda 500 tüfəng var idi.

Ovari əyalətini birəşdirdikdən sonra o, 1560-cı ildə İmaqava nəslini, 1567-ci ildə isə Sayto nəslini darmadağın etdi və həm də qaçqın syoqunun dəstəyini aldı. Həmin syoqun isə Yaponiyanın paytaxtı Kiotonu tutmuşdu. Sonra Nobunaqa başqa müharibələrdə də qalib gəlib, Mərkəzi Yaponiyanın bütün torpaqlarını özünə tabe etdi.

Hərbi qələbələri ona böyük şöhrət gətirmişdi. 1560-cı ildə İmaqava Yosimoto-nun 25 minlik ordusunu özünün 5 dəfə az olan qüvvəsi ilə məğlub etmişdi. Düşmənin birbaşa qərgahına hıylgərliliklə hücum belə nəticənin qazanılmasına kömək etmişdi və sonda ona öz düşməni İmaqavanın başına gətirmişdilər. Döyüşdən sonra məğlub daymyonun nəslini çox zəiflədi. Onlardan ayrılan Tokuxava da Nobunaqa ilə ittifaq bağladı. Syoqunun ölüməyi də ona fayda verdi. Və 1568-ci ildə Kiotoya yürüş edib, şəhəri tutdu. Yeni təyin edilən syoqun Nobunaqaya öz müavini vəzifəsinə təklif etdi. Nobunaqa yalnız öz hakimiyyətini tanıyırdı, nə siyasi (syoqun və imperator), nə də dini (Buddist icmaları) qüvvələrlə hesablaşırdı. Həm də orduda və iqtisadiyyatda səmərəli kadr siyasəti həyata keçirmişdi.

Qəddarlığına, sərt xasiyyətinə görə ona nifrət edənlər də az deyildi. Buddistlər onu «Altıncı Göyün iblis hökmdarı» adlandırırdılar, onların gözündə Nobunaqa ən iyronc varlıq idi.

Nobunaqa öz faydası üçün ittifaqlara girirdi, təcavüzkar Şərq qonşusu olan Takeda nəslini də müttəfiq olmuşdu. Onun istedadlı generalı var idi. Onların içərisində böyük general Akeçi Mutsihide seçi-

lirdi.

Nobunaqanın ciddi təhlükəsinə görə syoqun, Takeda Singenə kömək üçün müraciət etdi. Singen Nobunaqa ilə köhnə ittifaqını pozdu və onun ordusu 1573-cü ildə Tokuxava İeyasunun komandanlığı etdiyi Tokuxava və Odanın müttəfiq qüvvələrini darmadağın etdi. İeyasu mühasirədən çıxıb, öz qəsrinə qaçmaqla canını qurtardı. Takedanın Şərq cəbhəsindəki uğurları Nobunaqanın daxili düşmənlərini ruhlandırdı. Lakin daha təhlükəli düşməni olan Takeda Singenin 1573-cü ilin aprelinde öl-məsi onun sevincinə səbəb oldu. Nobunaqa bundan dörd ay sonra Kiotodakı Nidze qəsrini tutdu.

Sonrakı ili Nobunaqaya qarşı müharibə artıq imperatora qarşı olan müharibəyə çevrildi. Axırının isə samuraylar arasında nüfuzu böyük idi.

Lakin bu o demək deyildi ki, ona müqavimət göstərilirdi. İqa dağlarında sinobi adlanan muzdlu qadın döyüşçülər ona qarşı uğurla vuruşurdular. Bundan sonra sinobilerin igidliyindən irəli gələn İqa nindzaları barədə sayıe yayılmışdı.

1575-ci ildə Nobunaqa öz Oda klanının başçılığını oğlu Oda Nabutadeyə verdi. 1582-ci ildə o, Kiotodakı Honno-Dzi məbədində istirahət edirdi. Mori nəslini öldürməyə aparmaq üçün ona Akeçi Mutsihidenin başçılıq etdiyi qüvvələr göndərildi. Cəbhəyə girmək əvəzinə, onlar Kiotoya gəlib həmin məbədi mühasirəyə aldılar, burada Nobunaqa öz ətrafı ilə qalırdı. Əsgərlər hücumla məbədi götürdülər, məbədəki kiçik dəstə döyüşü uduzdu. Nobunaqa özünü seppuku etdi.

Akeçi Mutsihide Nobunaqanın onu dəfərlə təhqir etdiyini görə, döyüşünə görə ona qarşı çıxmışdı. O da öz xarakterinə görə Akeçinin hörmət etdiyi ənənələri və köhnə qaydaları saymırdı. Digər bir versiya isə onun Odanın düşmənlərinin sifarişini yerinə yetirməsini irəli sürür. Axı Nobunaqa öz hakimiyyətinə imperatoru tabe etmək, syoqunatı isə bütünlüklə ləğv etmək, diktatora çevrilmək istəyirdi. Bütün torpaqları da müsadirə etməyi planlaşdırmışdı. Sifariş verənlər, yəqin ki, imperator, keçmiş syoqun Yosiaki və Nobunaqanın varisləri olacaq Toyotomi Hideyosi və Tokuxava İeyasu idi.

Odanın hərbi xadimləri parçalanmış yapon dövlətini birləşdirməyə çalışırdılar. Axı Yaponiya çox sayda kiçik parçalardan düzəldilmiş üzlükdən ibarət olan qurama yorgına bənzəyirdi. Ona da xatırlatmaq lazımdır ki, bizim eramın I əsrində burada 100-ə qədər dövlət var idi və sonralar da ölkədə mərkəzi hakimiyyəti yaratmaq mümkün olmamışdı. Yerli feodallar - daymyolar isə vakuumu doldurmaq üçün regional hakimiyyətlər yaradırdılar. Nobunaqa döyüşdəki uğurlarına görə özünü ilah hesab edirdi. Onun ölümündən sonra qatili Mutsihideni 13 günlük syoqun adlandırıldı, çünki ağasının ölümündən həmin müddət vaxt keçəndə onun özünü də öldürmüşdü.

Boş yeri tutmaq eşqinə Hideyosi düşdü, lakin daha güclü daymyolar da var idi. O, Nobunaqanın torpaqlarını özünə götürmək istədi, lakin mərhumun iki oğlu qal-

mışdı. Hideyosi həm də syoqun hakimiyyətini götürmək istəyirdi. Bu vaxt o, Yaponiyanın faktiki hökmdarı idi, İeyasu da özünü hökmdar kimi görmək istəyirdi.

Nobunaqanın oğlu Hideyosini dövlət çevrilişi etməkdə ittiham etdi. İeyasu da bundan istifadə etməyə çalışdı, istədi ki, Hideyosi ilə görüşüb, onunla sülh bağlasın. Bu, əks tərəf üçün də faydalı ola bilərdi. İttifaqın möhkəmliyi əlaməti kimi İeyasu öz oğlunu ona, Hideyosi isə sevimli anasını İeyasuya girov verdi.

Hideyosi ölkənin birləşdirilməsi ilə yaxından məşğul olurdu. Onu syoqun vəzifəsinə isə imperator təsdiq etməli idi, çünki imperator dövlət simvolu hesab olunurdu. Lakin bu vəzifəyə kübarın təyin edilməsi tələb olunurdu. Hideyosi isə sadə kəndli oğlu idi. O çalışırdı ki, məhkəmə onun məşhur Fudzivara nəslinə qohum olduğunu, buna heç bir əsas olmadan təsdiq etsin.

Artıq ölkənin yarısı Hideyosinin hökumətinin altında idi. Lakin daymyo Masamunenin də hakimiyyətdə gözü var idi. Masamune özüne qarşı qəddarlıq hərəkəti etdiyinə görə məşhurlaşmışdı. Epidemiyadan onun sağ gözü qapağından irəli çıxıb eybəcər görkəm almışdı. Nəzərdə tutduğu gələcək syoqun vəzifəsinə mane olacaq bu eybəcərliyi ləğv etmək üçün, o, öz əlləri ilə həmin gözünü çıxarmışdı. Ümid edilən qarşıdakı vəzifə naminə özünü könüllü qaydada əlil edən bu adamın iluziya şəklindəki arzusu boş çıxdı. Daha real namizədlərin mövcudluğu onun niyyətinin qarşısına məsar çıxdı.

Bu vaxt Hideyosi təkcə öz ölkəsi daxilində deyil, onun sərhədləri xaricində də iri planlarını həyata keçirmək barədə düşündü. Onun böyük arzusu Çini tutmaq idi, siyasətdən baş çıxaran arvadı xanım Nene isə müdaxilənin əleyhinə idi. Lakin onu heç kəs qərarından döndərə bilməzdi, axı Çin Yaponiya üçün sivilizasiyalınmış bir ölkə rəmzi idi.

Yaponiya üçün ən çətin məsələ logistika problemi idi. Hideyosi isə bunu nəzərə almırdı. Ordu Koreyadan keçib, Çin ərazisinə daxil olmalı idi. Yaponlar 1592-ci ildə Seulə və Pxenyani tutdular. Üç əsr yarımından sonra, II Dünya müharibəsində olduğu kimi, əsgərlər Koreya qadınlarını zorlayıb, öldürürdülər. Hideyosi gözləmədiyi halda, koreyalılar güclü partizan müharibəsi aparırdılar və Nam çayı yanında yaponları məğlub etdilər.

Hideyosinin bir zəif cəhəti də varisinin olmaması idi. Xanım Nene ona övlad doğmamışdı. Yüzlərlə kənzindən biri ona oğul doğdu, lakin körpə öldü. Sonralar başqa bir kənzisi isə ona Hideyoki adlı oğul doğmuşdu. Hideyosinin psixikası pozulmuşdu və getdikcə onun ağı azalırdı. Sadəcə o, dəli olmuşdu. 1598-ci ildə Hideyosi öldü. O, Yaponiyanı xeyli dərəcədə birləşdirmişdi və vətəndaş müharibələrinə son qoymuşdu. Lakin onun ölümündən sonra daymyolar yenidən müharibəyə hazırlaşdılar. 1600-cü ildə Sekiqahara döyüşü İeyasu Tokuxava ilə İşida Mitsunari arasında getdi. Mitsunari möhkəm mövqelərə malik idi, İeyasunun əsgərləri düşməni arkebuzaqlardan atəş açdılar. Döyüşdə uduzan Mitsunari generalı meydandan qaçırırdılar. Tokuxava İeyasunun başçılığı altında olan Şərq ordusu bu dəfə də Toyotomi tərəfdarlarının Qərb ordusunu məğlub etdi.

Sekiqahara qələbəsi İeyasu Tokuxava üçün dönüş nöqtəsi oldu. İşida Mitsunari və onun generalları edam edildilər.

(Ardı var)